

اظهار نظر کارشناسی درباره:
«طرح ترویج کتابت قرآن کریم به رسم الخط مفاخر ملی»

مقدمه

بر اساس برآوردهای رسمی، امروزه ۸۰ درصد قرآن‌های موجود با کتابت عثمان طه چاپ و توزیع می‌شوند، لذا حفظ و حراست خط ایرانی در این زمینه یک اولویت اساسی است و این امر جز از طریق استفاده بهینه از مجموعه خطاطان این عرصه و نگاه حمایتی به کاتبان ایرانی قرآن کریم میسر نمی‌شود.

در سالیان گذشته مرکز طبع و نشر قرآن کریم تلاش‌هایی را در جهت تهیه یک قرآن با کتابت ایرانی انجام داده است، اما امروزه همچنان شاهد غلبه کتابت عثمان طه هستیم که این امر را می‌توان به عوامل متعددی ارجاع داد. بخشی از این عوامل عبارتند از:

۱. شناخته شدن مصحف عثمان طه به عنوان قرآن برتر و رسمی در جهان اسلام؛

۲. ویژگی‌های برجسته نگارشی؛

۳. تدوین مناسب صفحات و آیات؛

۴. استقبال دست‌اندرکاران چاپ و نشر قرآن در ایران از رسم الخط مذکور؛

۵. سیاست‌گذاری مرتبط با چاپ و نشر قرآن کریم.

این در شرایطی است که جهان عرب به دلیل نبود کاتبان و هنرمندان برجسته که از قابلیت رقابت با خط عثمان طه برخوردار باشند، سال‌هاست که خط مزبور را در دستور کار خود قرار داده و به دلیل روان و آموزشی بودن این اثر، برنامه جدیدی برای جایگزین کردن آن ندارند.

در این میان، خط استاد احمد نیری هرچند سرآمد خط نسخ ایرانی است، اما نتوانسته است سهم متناسب با خود را به دست آورد. بنابراین اصلاح و به‌روزرسانی این خط و سایر خط‌نویسی‌های مفاخر ایرانی در کنار ارائه تشویق و حمایت از خوشنویسان ایرانی جوان و معاصر قرآن کریم، بدون اعمال هرگونه الزام در راستای ملی کردن یک خط خاص ضروری به نظر می‌رسد.

مروری بر صورت و محتوای طرح

در مورخ ۱۳۹۶/۱۱/۲۱ طرحی با عنوان «ترویج کتابت قرآن کریم به رسم الخط مفاخر ملی» اعلام وصول شد؛ این طرح در جلسه مورخ ۱۳۹۶/۳/۱۶ کمیسیون فرهنگی مورد اصلاحات اساسی قرار گرفت، اما همچنان واجد اشکالاتی هست. مهمترین مشکل شکلی طرح اخیر، حذف مقدمه یا همان دلایل توجیهی در فرآیند اصلاح است.

مخصوص صحن علی

مشخصات طرح

دوره دهم - سال دوم

شماره ثبت:

۲۵۹

شماره چاپ:

۵۷۷

تاریخ چاپ:

۱۳۹۶/۴/۳۱

معاونت پژوهش‌های

اجتماعی - فرهنگی

دفتر: مطالعات

فرهنگی

مشخصات گزارش

شماره مسلسل:

۱-۲۷۰۱۵۴۲۴

تاریخ انتشار:

۱۳۹۶/۵/۱۶

همچنین، طرح مذکور که از یک ماده واحده و یک تبصره تشکیل شده، به شرح ذیل است:

ماده واحده - از تاریخ تصویب این قانون، دولت و دیگر نهادهای متولی در ترویج فرهنگ قرآنی برای چاپ و اهدای قرآن کریم از اعتبارات دولتی، کتابت‌های برجسته مفاخر ملی مانند مرحوم میرزا احمد نیری را مورد حمایت و ترویج قرار دهند.

تبصره - دولت مجاز است در جهت اجرای این قانون هر ساله از یارانه‌های موجود برای چاپ و نشر قرآن موردنظر به بخش‌های غیردولتی اعتباری اختصاص دهد.

مروری بر طرح مذکور نشان می‌دهد که:

۱. طرح اخیر اگرچه حفظ میراث خوشنویسان گذشته (مفاخر ملی) را مورد توجه قرار داده است، اما نسبت به حمایت از خوشنویسان جوان و معاصر بی‌توجه بوده است و از این جهت، نوعی مانع بر سر راه حفظ و توسعه هنر خوشنویسی قرآن کریم است.

۲. طرح مذکور به لحاظ فنی دارای ضعف‌های اساسی است و از این جهت، می‌تواند سبب اخلاف در امر چاپ و نشر قرآن کریم شود. زیرا در امر کتابت قرآن کریم با سه مقوله مجزا مواجه هستیم:

الف) «رسم» یا نحوه نگارش قرآن کریم؛

ب) «ضبط» یا شیوه اعراب‌گذاری قرآن کریم؛

ج) خط‌نویسی یا خوشنویسی قرآن کریم.

این در حالی است که طرح مذکور از واژه مبهم «رسم‌الخط» استفاده کرده است، که عملاً مشخص نیست به کدام یک از موارد مذکور اشاره دارد. ضمن اینکه هر یک از کتابت‌های موجود در هریک از ویژگی‌های سه‌گانه وضعیت خاصی دارد. برای مثال، درخشندگی کتابت مرحوم نیری مربوط به خط‌نویسی یا خوشنویسی آن است اما اعراب‌گذاری (ضبط) فارسی آن دارای ایراداتی است. ضمن اینکه نحوه نگارش آن نیز رسم‌الاملاست که اگرچه برای آموزش قرآن به فارسی‌زبانان مفید است اما نمی‌تواند به‌طور کامل جایگزین رسم‌المصحف شود که بیشتر توسط فعالان این عرصه و نیز مسابقات قرآن مورد استفاده قرار می‌گیرد.

۳. در مورد بحث اهدای قرآن نیز به نظر می‌رسد ماده واحده از دقت لازم برخوردار نیست. زیرا اهدای قرآن کریم می‌تواند انواع مختلفی داشته باشد؛ برای مثال، اهدای قرآن‌های نفیس - که غالباً به صورت محدود هستند - یا اهدای قرآن با تیراژهای بالا به منظور ترویج فرهنگ قرآنی در جوامع مختلف از یک قاعده مشابه تبعیت نمی‌کنند، بلکه عثمان طه نیز کتابت خود را به روایت‌های مختلف - که تنها یکی از آنها روایت حفص از عاصم یعنی روایت مورد استفاده در کتابت مرحوم نیری است - اجرا کرده^۱ و این مسئله در اهدای قرآن به مسلمانان در مناطق مختلف جهان مورد توجه قرار می‌گیرد.

ضمن اینکه در مرکز طبع و نشر قرآن کریم،^۲ آیین‌نامه‌ای برای سهولت و اثربخشی امر اعطای قرآن کریم تهیه شده است.

۱. شایان ذکر است که عثمان طه طبق روایت ورش برای کشورهای غرب آفریقا شامل تونس، الجزایر، مغرب، موریتانی و سنگال و نیز طبق روایت الدوری برای آفریقای میانه شامل سودان، سومالی و حبشه و همچنین طبق روایت قالون برای کشورهایمانند لیبی، نیجریه، نیجر، موریتانی و مالی کتابت قرآن انجام داده است.

۲. مرکز طبع و نشر قرآن کریم از سال ۱۳۷۳ با دستور مقام معظم رهبری به منظور تهیه قرآن جمهوری اسلامی ایران تشکیل شده است، لذا در فرآیند چاپ و نشر قرآن کریم این مرکز نقش سیاستگذار و سازمان دارالقرآن الکریم نقش ناظر را برعهده دارد.

۴. تبصره موجود نیز به دلیل عدم شفافیت در سازوکار اعمال حمایت و نیز صرف تأکید بر مجاز بودن می تواند سبب گسترش ابهام در تخصیص حمایت و احتمال فساد در جلب حمایت شود که از این جهت، مفید به نظر نمی رسد.

جمع بندی و نتیجه گیری

با وجود مقومات فرهنگی جهت قانونگذاری در این حوزه، بر اساس نکات پیش گفته شامل: ۱. بی توجهی طرح نسبت به خوشنویسان جوان و معاصر، ۲. ضعف های اساسی طرح به لحاظ فنی، ۳. برخوردار نبودن طرح از دقت لازم در مورد بحث اهدای قرآن کریم، ۴. تصویب آیین نامه اعطای قرآن توسط مرکز طبع و نشر قرآن کریم پیشنهاد می شود کلیات طرح مذکور مورد تصویب و تأیید قرار نگیرد.

